

ILM FAN YANGILIKLARI KONFERENSIYASI

30-MAY

ANDIJON, 2024

KARIESLAR

Ismoilov Asadbek

Buxoro Innovatsion Ta'lim va Tibbiyot Universiteti

Annotatsiya: Tish kariesi biofilm vositachiligida, shakarga asoslangan, multifaktorial, dinamik kasallik bo'lib, natijada fazali demineralizatsiya va remineralizatsiya tish qattiq to'qimalari. Karies hayot davomida ham birlamchi, ham doimiy tishlarda paydo bo'lishi mumkin va tish tojiga va keyingi hayotda ochiq ildiz yuzalariga zarar etkazishi mumkin.

Kalit so'zlar: Karies rangi, o'zgarishi, asosiy sababi

Karies — og'iz bo'shlig'ining eng keng tarqalgan kasalliklaridan biridir. Karies paydo bo'lganda avvalo tish emali shikastlanadi, agar davolanmasa, u dentin (tishning qattiq to'qimalari) ni shikastlaydi. Karies lotin tilidan olinganda «chirish» degan ma'noni anglatadi, xalq orasida karies «tish chirishi», «tish qurtlashi» degan atamalar bilan nomlanadi, ikkinchi atamani ishlatish tibbiyot nuqtai nazaridan biroz noto'g'ri. Kariesning dastlabki belgisi — tish emalidagi qora dog'lar paydo bo'lishi. Agar bu dog'larga e'tibor berilmasa, karies diametri oshishi va patologiya tish to'qimalariga chuqurroq tarqalib, «teshik» paydo qilishi mumkin. Karies tish emalini va dentinni shikastlab, teshib o'tsa, u pulpa (tish yumshoq to'qimalari) ga yetib boradi va juda kuchli og'riqqa sabab bo'lishi mumkin. Pulpaning yallig'lanishi — pulpit deya nom olgan. Tishning zararlanishi darajasi qarab kariesni **dog'lar** (tish sirtida rang o'zgarishi), **yuzaki karies** (sirt zararlanish), **o'rta karies** (dentinning yuqori qismi zararlangan) va **chuqur karies** (dentin deyarli butunlay zararlanib, pulpagacha yetib borgan) ga ajratishadi. Bundan tashqari, emal, dentin va ildiz sementlarining karieslari alohida tasniflanadi — ildiz sementi kariesida kasallik milk ostida paydo bo'ladi.

Yuzaga kelishi joyiga qarab **fissur** (tish chuqurchasida sodir bo'ladi), **aproksimal** (tishlar orasida) va **bo'yin oldi** (milk yaqinida yoki undan pastda) kariesi tasniflanadi. Bundan tashqari, oldingi tishlarning karieslari ham mavjud bo'lib, ular ayniqsa tabassum estetikasiga salbiy ta'sir qiladi. Odatda oldingi tishlar zararlanganda, hatto stomatologlardan qo'rqqanlar ham ularga darhol murojaat qilishadi. Stomatologga tashrifidan ozod bo'lish uchun og'iz bo'shlig'ini o'zingiz mustaqil tekshirishingiz kerak. Agar kariesni dastlabki bosqichda aniqlasangiz, uni tish shifokori yordamisiz ham to'xtata olasiz.

TISH KARIESI BELGILARI: Sizda tish kariesi bor-yo'qligini aniqlash juda oson. Tish sirti rangi o'zgarishi (dog' qoramtir yoki oqimtir bo'lishi mumkin) yoki uning tuzilishi, masalan g'adir-budurligi — kasallik paydo bo'lishidan dalolat beradigan alomatlaridir. Shuningdek, ovqatlanganda tish og'rig'i, ayniqsa shirin, issiq va sovuq ta'sirida yuz beradigan kuchli og'riq ham kariesdan dalolat beradi. O'g'izdan nohush hid kelishi ham kasallik alomati bo'lishi mumkin. Agar kasallik o'rta bosqichga o'tib ketgan bo'lsa, tishda chuqurcha paydo bo'lgan bo'ladi — odatda u til bilan osonlikcha seziladi. Biroq, «teshik» faqatgina karies tufayli sodir bo'lmaydi, aniq tashxisni faqat tish shifokori qo'yadi.

KARIES SABABLARI: Kariesning (tish chirishining) asosiy sababi — kislotalar ishlab chiqaradigan bakteriyalardir, ular tish to'qimasidan fluor va kaltsiyni yuvilishiga sababchi bo'ladi. Mikroorganizmlar og'iz bo'shlig'ini tozalashdan 1-2 soat o'tgach, ko'payishni va tishni shikastlashni boshlaydi va tishda karash paydo qiladi. So'lak ajralishining yetishmovchiligi ham karies rivojlanishiga hissa qo'shishi mumkin. Aslida, so'lakning mineral moddalari bakteriyalar tomonidan ishlab chiqariladigan kislotalarni qisman bartaraf qilishga qodir. So'lak juda kam hosil bo'lganda, kislotalar tishlarni tezda yemirishni boshlaydi. Bundan

ILM FAN YANGILIKLARI KONFERENSIYASI

30-MAY

ANDIJON, 2024

tashqari, soʻlak qisman karashlarni yuvib turadi. Kserostomiya (ogʻizda «quruqlik») turli kasalliklar, masalan qandli diabet, gipertoniya, burundan nafas olishning buzilishi natijasida rivojlanishi mumkin.

Agar karies dogʻ bosqichida boʻlsa, tishlarni yetarli darajada fluor va kaltsiy bilan toʻyintirish uni bartaraf qilish uchun yetarli hisoblanadi. Agar kasallik sirtki, oʻrta yoki chuqur bosqichda boʻlsa, bormashina ishlatmay, ehtimol boshqa chora boʻlmaydi. Kariesni davolash uchun tishning zararlangan qismini arralab tashlash va uning tabiiy shaklini plomba materiallari yordamida tiklash kerak. Chuqur karieslarni davolashda, odatda, stomatologga ikki marta tashrif buyurish kerak boʻladi — birinchi marta vaqtinchalik plomba, soʻngra esa doimiy plomba qoʻyiladi. Agar karies plomba ostida paydo boʻlsa, uni aniqlash uchun rentgenografiya qoʻllaniladi.

Xulosa:

Tishlarni kariesdan himoya qilish uchun, tishni yuvayotganda ularni supuruvchi harakatlar bilan tozalash kerak. Ushbu muolaja boʻyicha harakatlar kamida 3-5 daqiqa boʻlishi kerak. Tilni tozalashni ham unutmang. Ovqatlangandan keyin albatta tishlaringizni tozalang. Oziqlanish ham karies rivojlanishiga taʼsir qiladi. Shirin yoki juda nordon (yashil olma, limon) isteʼmol qilganingizdan keyin biroz suv iching va ogʻzingizni yaxshilab chayqab tashlang. Kaltsiy va fluorga boy boʻgan meva va sabzavotlar isteʼmol qiling, shuningdek vitamin C va D ga ham eʼtibor qarating. Xom sabzi tishlari sogʻligʻiga ayniqsa foydali taʼsir koʻrsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. OʻzME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil
2. N.A. Tashpulatova. Stomatologik kasalliklar. «Fan va texnologiya» 2016.